

GULD SILVER PLATINA

LILLA FAKTABOKEN OM DE
ÄDLA SMYCKEN DU MÖTER
I DIN GULDSMEDSBUTIK

INNEHÅLL!

- Endast ädla metaller är gott nog! Sid 3
Vår svenska Kattfot. Sid 5
Vad är äkta guld? Sid 6-9
Karat delas upp i 24 delar. Sid 10
Guldets vikt i troy ounce. Sid 11
Vad är äkta silver? Sid 12-13
Vad är äkta platina? Sid 14-15
Titta efter Kattfoten! Sid 16
Så ser stämplarna ut. Sid 17
Ansvarsstämplar. Sid 18
Kontrollstämplar. Sid 19
Årsbeteckningar. Sid 20
Finhaltsstämplar. Sid 21
Litteraturlista om stämplarna. Sid 21
Material som kan förväxlas med ädelmetaller. Sid 22-23
Nickel i smycken. Sid 24
Vad är nickelallergi? Sid 25-26
Våra vanligaste metallers kemiska data. Sid 27
Hudreaktioner inte bara allergi. Sid 28
Silver till vardags. Sid 29
Kattfoten Sveriges äldsta konsumentskydd. Sid 30
Testa egna smycken hos SP. Sid 31
Adresser och telefonnummer. Sid 31

Lilla Faktaboken om ädelmetaller i smycken ges ut av:
Sveriges Provnings- och Forskningsinstitut, Ädelmetallkontrollen,
Box 857, 501 15 Borås. Tel 033 - 16 53 61. Fax 033 - 16 53 66.

Ansvarig utgivare: Margareta Ottosson.

Utgivningsår: 1995

Produktion: Svensk FöretagsPress - Tidningsmakarna, Borås.

Endast det äkta är gott nog!

Ädla metaller står för äkthet och evig oförstörbarhet. En urkraft och en känsla för ett värde som alltid finns.

Guld har i flera tusen år varit en högt åtrådd och mytomspunnen metall. Bland alla grundämnena som räknas till metaller kan man med fog påstå att guld idag och för all framtid kommer att be-

sitta tronen. Det finns ingen vackrare metall.

Guld var den första metall som kom att bearbetas av människan. Mycket tidigt formades kroppssmycken och utsmyckningar i mer eller mindre rent guld. Den stora smidbarheten tillsammans med evig beständighet fick människorna att kalla guldet för "solens svett".

Vår svenska Kattfot

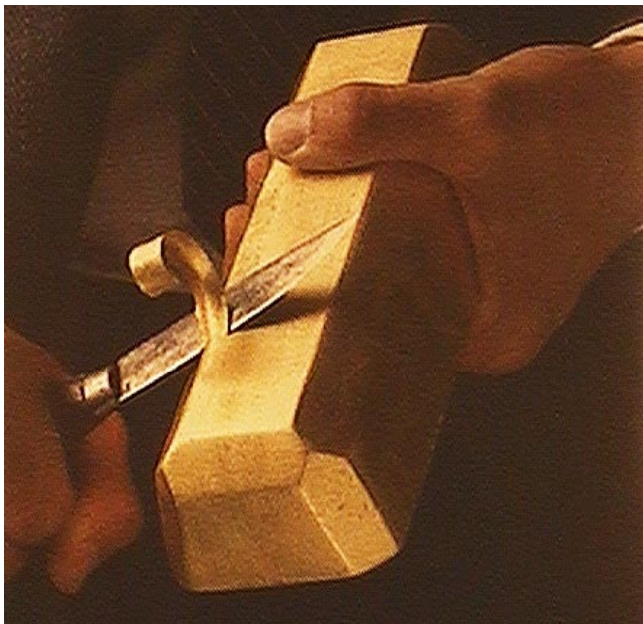

garanterar det Du inte ser.

Symbolen för en svensk traditionsrik guldsmedsbransch som i snart 250 år garanterat Ditt smyckes äkthet. Kattfoten infördes 1754 som opartisk stämpel för framtida generationer. Symbolen består av riksvapnet Tre Kronor i en kattfotsformad sköld.

Bilden: När analysen av guldinnehållet är gjord stämplas Kattfoten med ett stämpeldon in för hand i varje smycke.

Vad är äkta guld?

Guld som skall arbetas till smycken måste blandas (legeras) med andra metaller för att få tillräcklig styrka. Rent guld är alldeles för mjukt för att fungera som smycke. Guldets skulle slitas och ändra form. Det rena guldets utan

inblandning av andra metaller kallas för finguld och förekommer mest i form av tackor och medaljer.

Gräns vid 14K

När rent guld legeras (blandas med andra metaller) blir guldhaltens lägre och vid 58,5% guld är finhalten 14K. Lägsta halt för att få kallas för guld är just 14K. (Före 1988 var den gränsen 18K) En ring i exempelvis 9K är inte en guldring och får inte kallas för äkta guld.

18K är vanligast

18K är välbekant för de flesta, eftersom det är den helt dominerande halten i Sverige. 18K innehåller 75% (750 tusendelar) guld och 25% andra metaller.

Äkta guld?

Det vi i dagligt tal kallar för äkta guld består alltså av minst 14K (585 tusendelar, 58,5%) guld. Det ska vara lika mycket guld rakt igenom – inte bara på ytan.

Man kan inte se på ett föremål hur mycket guld det innehåller; färg och lyster kan uppnås genom polering eller ytbeläggning. Det går att göra legeringar med fin guldfärg utan att guld ingår.

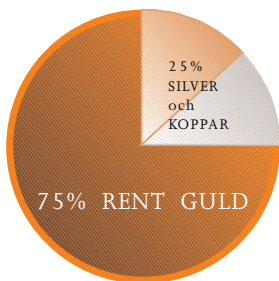
Syna stämplarna

Det räcker inte med att finhalten stämplats in för att halten av guld ska godkännas som äkta. Det måste finnas minst en stämpel till, en namnstämpel och/eller kontrollstämpelein Kattfoten, för att garantera den saken.

Kattfoten är en opartisk garanti för äktheten, en garanti som följer smycket hela dess livslängd. Titta efter stämplarna. Lär dig hur man stämplar en äkta vara. Inga stämplat behövs för arbeten i guld eller platina som väger mindre än 1 gram eller på silverarbeten oavsett vikt. Dessa föremål kan dock ändå vara stämplade.

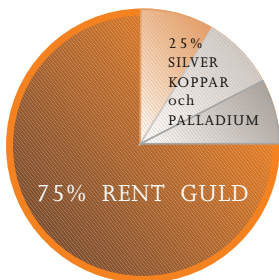
Guldet kan variera i färg

Färgen hos de olika guldlegeringarna är så rikt varierad att det är omöjligt att på utseendet avgöra

18K RÖDGYLD

18K=750 tusendelar=75% guld.

18K VITGYLD

18K=750 tusendelar=75%guld.

om det är guld eller hur mycket guld föremålet innehåller. För detta krävs analys och informativa stämplat.

Guldlegeringen får olika färg beroende på vilka metaller eller metallsammansättningar som guldet blandats med. Det förekommer stora färgvariationer. I stort sett alla regnbågens färger; röda, gula, gröna, blåa, purpuraktiga

Forts på nästa sida

och vita färger finns i många nyanser.

Koppar, zink och tenn kan blandas till legeringar (utan att guld ingår) som i välpolerat tillstånd har exakt samma färgton som en guldlegering och är därmed omöjlig att skilja från äkta vara.

De vanligaste guldfärgerna

Rött och gult guld

Rött guld är både det äldsta och mest välkända. Den röda färgen uppnår man genom att legera guld med koppar och oftast silver. Även zink kan förekomma i mindre mängder.

Rött guld har alltid varit populärt. Här uppe i Norden föredrar vi de lite rödare nyanserna. I Sydeuropa är gulare guldlegeringar vanliga.

Den helt dominerande guldlegeringen i Sverige är det s k roséguldet, vilket i 18K består av: 75% guld, 8-9% silver och 16-17% koppar.

Hamilton kallas en annan färg som blivit vanligare i Sverige de senaste åren. Den är något gulare (mer silver och mindre koppar) än roséguldet.

Ju mer silver man blandar i desto mer dras färgen åt det gula hållet. I guld där allt koppar har

GULDSTÄMPLAR med Kattfot

(Finhalten för guld anges i karat eller tusendelar).

585

14K

750

18K

ALC **750**

ALC **(B)** **18K S10**

med enbart ansvarsstämplar

ALC **585**

ALC **14K**

ALC **750**

ALC **18K**

ALC **(B)** **18K S10**

ersatts med silver har guldet till och med en gulgrön nyans.

Vitguld

En 18K vitguldlegering innehåller exakt lika mycket guld som en 18K rödguldlegering dvs 75% guld.

I vitguld ingår någon annan metall som påverkar legeringens färg så intensivt att guldets gula färg inte framträder. Legeringen får sin vita färg av nickel och/eller palladium, vanligen 6%-15% i vitguldlegeringen.

De senaste årens alltmer påträngande nickelallergiproblematik har tvingat fram vitguld-

alternativ utan nickel. Här har den svenska branschen legat i frontlinjen och löst problemet. Praktiskt taget allt svensktillverkat vitguld som säljs i dag är utan nickel. Dessa legeringar används till alla typer av smycken. Fråga efter vitguld utan nickel i butiken!

Vitguld har ingenting med platina att göra mer än att de liknar varandra i färg. Platina är en metall precis som guld, silver, koppar, järn osv. Vitguldet togs fram vid sekelskiftet som ersättning för platina som då började sina med en avsevärd prisökning som följd.

Benämningen "KARAT" delas in i 24-delar

KARAT och FINHALT (i tusendelar)

24	1000 = 100%	12	500,0
23	958,3	11	458,3
22	916,6	10	416,6
21	875,0	9	375,0 = 37,5%
20	833,3	8	333,3
19	791,6	7	291,6
18	750,0 = 75%	6	250,0
17	708,3	5	208,3
16	666,6	4	166,6
15	625,0	3	125,0
14	583,3 = 58,3%	2	83,3
13	541,6	1	41,6

Före 1988 innebar 23K ett guldinnehåll av 975 tusendelar, medan 23K idag motsvaras av det mer korrekta 958 tusendelar

Karat i ädelmetall står för mängden guld i en guldlegering och kan lätt översättas till tusendelar och viktprocent.

24K är 100% guld, det vill säga rent guld.

Karat i ädelmetall är alltså inte detsamma som carat i ädelstenar, vilket istället endast anger en ädelstens vikt.

I Sverige använder många tillverkare av smycken fortfarande karatbeteckningen för att ange guldhalten. Men i många andra länder anger man istället halten guld i tusendelar, så i de svenska

guldsmedsbutikerna förekommer nu båda varianterna.

När 14K uttrycks i tusendelar anges alltid 585 och inte det exakta värde som anges i tabellen här ovan.

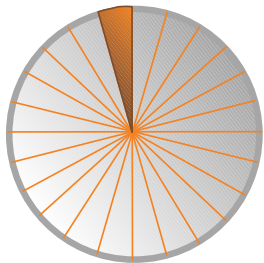
OBS!

Skilj alltså på:

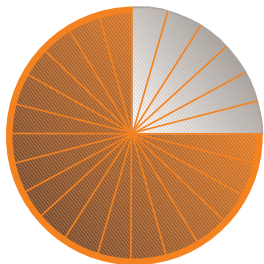
Karat = halten guld.

Carat = vikt på ädelstenar.

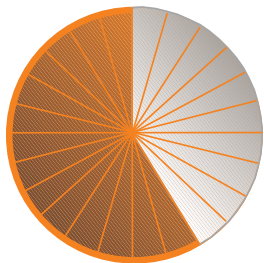
(1 Carat = 0,2 gram).

1 karat (42 tusendelar eller 4,2%) = 1/24 del guld

18 karat (750 tusendelar eller 75%) = 18/24 delar guld

14 karat (585 tusendelar eller 58,5%) = 14/24 delar guld, resten andra metaller

Så benämns guldets vikt

Uns eller ounce?

När man talar om dagspriser på ädelmetaller anges ofta vikten i troy ounce. Förväxla inte detta med uns (eng ounce, oz) som används i andra sammanhang.

1 troy ounce = 31,104 g

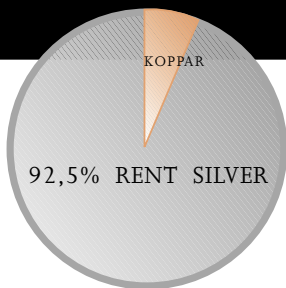
Räkna ut guldpriset per gram

I tidningarna ser man ofta dagspriset på guld, exempelvis 385 dollar per troy ounce.

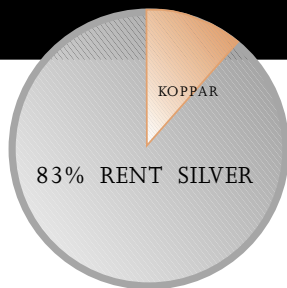
Räkna ut priset på ett gram guld så här:

$$\frac{385 \times 6:90^*}{31,1} = 85,42 \text{ kr/gram}$$

*6:90 = aktuell dollarkurs.
31,1 g = 1 troy ounce.

Silver 925 tusendelar

Silver 830 tusendelar

Vad är äkta silver?

Äkta silver har en finhalt av lägst 830 tusendelar dvs 83% silver. Resterande 17% är vanligtvis koppar.

830 silver kallas verksilver och är den vanligaste finhalten i matsilver.

Den vanligaste smyckeslegeringen är 925 tusendelar (92,5%) silver, resten koppar. 925 silver kallas även Sterling eller Sterlingsilver.

Sterlingsilver är vitare och mjukare att bearbeta än verksilver. Därför lämpar sig 925 silver att smida i medan 830 oftast används

i silverbestick.

Silver används till smycken, matsilver och prydnadsföremål, men mer än 60% av det tillgängliga silvret förbrukas inom elektronik- och fotoindustrin.

Mycket tidiga civilisationer förknippade som bekant guldets gula färg med solen och för egyptierna var guld symbolen för deras solgud Ra. På samma sätt förknippades silver med månen för dess mer silvervita sken. Det ursprungliga namnet för silver var "Luna", vilket betyder måne. Senare byttes namnet på silver till "argentum", vilket betyder vit och glänsande.

Silver förekommer gediget i naturen, men vanligtvis är det bundet i kemiska föreningar. I de fall det förekommer gediget är det ofta tillsammans med guld.

SILVERSTÄMPLAR med Kattfot (Finhalten anges i tusendelar)

830

925

ALC   **830**

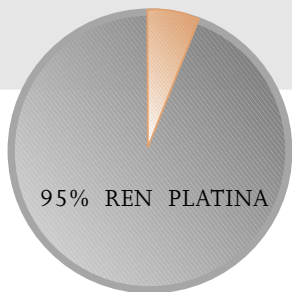
ALC **(B)**   **830 S10**

med enbart ansvarsstämplar

ALC **830**

ALC **(B)** **830 S10**

Vad är äkta platina?

Platina 950 tusendelar

Ordet platina kan betonas antingen plati'na eller pla'tina, bägge varianterna är lika rätt. Äkta platina har en finhalt av lägst 950 tusendelar dvs 95% platina. Res-

terande 5% är vanligtvis koppar, men kan också vara kobolt, wolfram eller palladium.

Inom några år kommer vi sannolikt att få se platinasmucken

även i 850 och 900 tusendelar platina. Dessa finhalter tillsammans med 950 är alla vanliga i Japan, som är det land där platina-smycken är vanligast förekommande.

I Sverige tillhör platina-smycken sällsyntheterna, oftast är det mycket exklusiva smycken som man väljer att tillverka i denna metall.

Platina är en separat metall, inte att förväxla med vitguld (guld som blandats med palladium eller nickel för att bli vitt (se "Vitguld" sid 9).

Platina har inte varit känt lika länge som guld och silver. Även om platina användes av indianerna i Sydamerika före Columbus för att göra mindre ornament, så

var det inte förrän på 1700-talet som platinans rätta egenskaper och värdefullhet blev känt och uppskattat i större utsträckning.

Mot slutet av 1800-talet började det bli ont om platina och efterfrågan var större än tillgången med kraftig prisökning som följd. Inom smyckestillverkningen började man då leta efter ersättningsmaterial, som dock skulle vara ädelt, beständigt och med samma utseende som platina. Detta resulterade i att vitguld utvecklades i början av 1900-talet. Idag dominerar vitguldet över platina i smyckesproduktionen.

Platina har kontrollstämplats sedan 1925.

PLATINASTÄMPLAR med Kattfot (Finhalten anges i tusendelar)

950

ALC   **950**

ALC   **950 S10**

med enbart ansvarsstämplar

ALC **950**

ALC **950 S10**

Titta efter Kattfoten

bredvid 14K/18K eller 585/750-stämpeln

 18K

750

18K är fortfarande vanligast men 750 tusendelar som står för samma innehåll är en beteckning som kommer alltmer.

Kattfoten är den svenska guldsmedsbranschens samlade symbol som garanterar äktheten.

Nu kontrollerar du själv

Du som köper varor i guld, silver och platina måste nu själv bedöma att varorna har de riktiga stämplarna, ansvarsstämplar och kontrollstämpeln Kattfoten. Numera (sedan 1988) är minimihalten för guld 14K (585 tusendelar guld=58,5%). Före 1988 var minimihalten 18K. Arbeten som innehåller mindre guld än så får inte benämnas GULD. Likadant gäller för silver (minimihalt 830 tusendelar och för platina 950 tusendelar). Vanligaste guldhalten är dock fortfarande 18K.

Så ser stämplarna ut!

Stämpelrad för 18K (750) guld

NAMNSTÄMPELN

anger en hos SP-Ädelmetallkontrollen registrerad tillverkare eller importör.

ORTSMÄRKET

anger den svenska tillverkningsorten eller importörens hemvist.

KATTFOTEN

är den opartiska stämpel som garanterar att mängden ädel metall är den rätta, d v s det du inte ser med blotta ögat. (Innehållet är analyserat av SP-Ädelmetallkontrollen). På silver ingår ett S i kontrollstämpelein. På platina ingår ett P.

FINHALTSSTÄMPELN

gäller för **minimum** 14K eller 585 tusendelar guld. (18K eller likvärdiga 750 tusendelar är dock vanligast).

ÅRSBETECKNINGEN.

anger tillverkningsåret

Silver

Platina

Ansvarsstämplar

Ansvarsstämplar är de stämplarna som den svenske tillverkaren eller importören låter stämpla i sina arbeten.

De fyra ansvarsstämplarna är:

NAMNSTÄMPEL **ALC**

Namnstämpeln utgörs av en bokstavskombination i rektangulär ram som tillverkaren eller importören registrerat hos SP-Ädelmetallkontrollen.

ORTSMÄRKE **B**

Ortsmärket anger den svenska tillverkningsorten eller importörens hemvist. Det fastställs numera av SWEDAC (Styrelsen för Ackreditering och Teknisk Kontroll).

FINHALTSSTÄMPEL

Finhaltsstämpeln anger mängden ädel metall i äkta vara t ex

18K eller **750** på guld **830** eller **925** på silver

ÅRSBETECKNING **S10**

Årsbeteckningen anger tillverkningsåret.

Förutom ansvarsstämplarna kan andra stämplarna förekomma. Det kan vara den svenske tillverkarens designstämpel eller den utländske tillverkarens egna stämplarna. Dessa stämplarna skiljer sig till utseendet från ansvarsstämplarna.

Kontrollstämplar

NAMNSTÄMPEL ORTSMÄRKE

FINHALTSSTÄMPEL ÅRSBETECKNING

KATTFOT

Kattfoten garanterar det du inte ser

En kontrollstämpel i ett smycke visar att föremålet har godkänts av SP-Ädelmetallkontrollen efter en opartisk kontroll av mängden ädel metall, d v s en bestämning av finhalten.

Kontrollstämpeln är den välkända Kattfoten, som består av tre kronor placerade i en kattfotsliknande form. För guld gäller enbart Kattfoten, för silver Kattfoten med ett efterföljande S i en sexkantig ram och för platina Kattfoten

med ett efterföljande P i en sexkantig ram.

Före 1 juli 1988 fanns Kattfoten i två utförande: Den trepassformade Kattfoten för svensktillverkade föremål och den skovalen för importerade föremål.

Efter den 1 juli 1988 är det enbart tre kronor i Kattfoten som stämplas i såväl svensktillverkade som importerade föremål.

KATTFOTEN på svensktillverkade arbeten från 1754, från 1988 även på importerade arbeten.

OVALEN på importerade arbeten fram till 1 juli 1988, då "ovalen" slutade användas.

Guldarbeten

Silverarbeten

Platinaarbeten

VÅGSTÄMPELN CCM är en gemensam kontrollstämpel för den europeiska Ädelmetallkonventionen och har tillämpats i Sverige sedan 1975.

Guldarbete 750 tusendelar guld (18K)

Silverarbete 925 tusendelar silver (STERLING)

Platinaarbete 950 tusendelar platina.

Årsbeteckningar

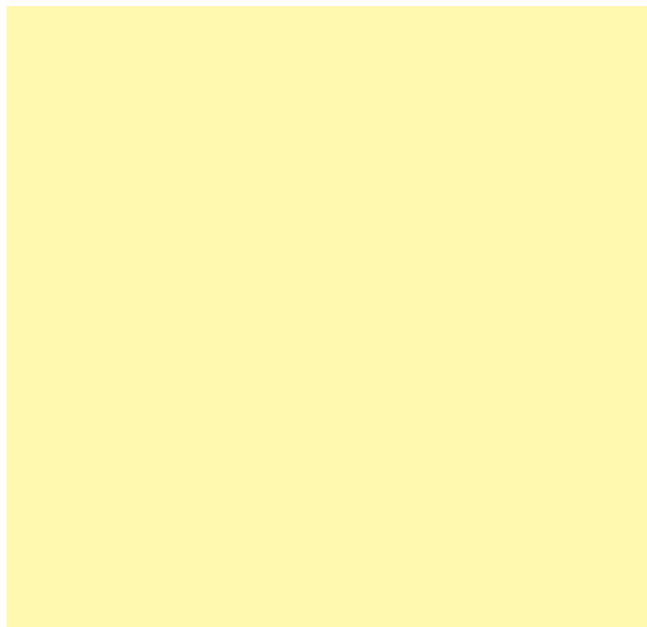
NAMNSTÄMPEL

ORTSMÄRKE

KATTFOT

FINHALTSSTÄMPEL

ÅRS-
BETECKNING

Årsbeteckningen är en ansvarsstämpel som anger tillverkningsår. Från och med år 1759 har vi i Sverige haft en obruten serie årsbokstäver, (numera årsbeteck-

ningar) gemensamt för hela landet, efter att tidigare haft olika årsbokstavsserier för en del städer (ex.vis Stockholm från 1689).

Finhaltsstämplar

NAMNSTÄMPEL ORTSMÄRKE KATTFOT

FINHALTS-
STÄMPEL

ÅRSBETECKNING

Finhaltsstämplar anger mängden ädel metall

	Finhaltsstämpel	Mängd ädel metall
Guld- arbeten	14K eller 585	585 tusendelar guld
	18K / 750 / 0,750 eller K18	750 tusendelar guld
	20K	833 tusendelar guld
	22K	916 tusendelar guld
	23K	958 tusendelar guld
Silver- arbeten	830 / 830 S / 835 eller 835 S	830 tusendelar silver
	925 / 925 S / 0,925 eller STERLING	925 tusendelar silver
Platina- arbeten	950 / 0,950 eller 0,950-PT	950 tusendelar platina

Litteraturlista om stämplor

Beställ från:

SP- Ädelmetallkontrollen

Box 857, 501 15 Borås

Tel. 033-165361. Fax. 033-165366

1. Stämpelnöckel.

Kort i plånboksformat med exempel på stämplor och en komplett redovisning av årsbeteckningar.

2. Butikernas Uppslagsbok.

Beskriver det mesta om stämplor och ädla metaller.

Innehåller bl a en komplett förteckning av ortsmärkena. 15 kr.

3. "Stämplor på guld

och silver 1913-1987".

Innehåller bl a en komplett förteckning över tillverkarstämplor under åren 1913-1987. 119 kr.

4. Kompletterande datalista

Innehåller en fullständig förteckning över namnstämplor registrerade fr o m 1987 till dags dato. 100 kr.

Bok om äldre stämplor 1850-1913 beställs hos Nordiska Museet, Stockholm.

Material som kan förväxlas med ädelmetall

Det finns många material som kan likna guld och silver

Guld bara på ytan

Förgyllning

Den tunnaste guldbeläggningen kallas förgyllning. Det är en elektrolytisk utfällning av guld på metallföremål. Guldsiktet är mycket tunt, oftast mindre än 2 tusendels mm*.

Gulddoublé

Samma metod som vid förgyllning men något tjockare beläggning. Guldsiktet är mer än 4 tusendels mm*.

Guldpläterat

Detta är den tjockaste av guldbeläggningarna. På mekanisk väg läggs tunn guldblåt över oädel metall. Guldsiktet oftast mer än 8 tusendels mm*. Förekommer sällan nu för tiden.

Guld på silver

Samma typ av mekanisk beläggning som plätning fast på föremål av silver. Guldsiktet mer än 8 tusendels mm*.

* tusendels millimeter, mm = "my", mikrometer, μm = micron.

Detta kan likna guld

9K

9K är en legering som består av 375 tusendelar (37,5%) guld och resten kan vara koppar, silver och zink. 9K är inte äkta guld.

Mässing

Mässing innehåller koppar blandat med 4 - 45% zink.

Tombak

Tombak innehåller koppar blandat med mindre än 20% zink.

Gulmetall

Gulmetall innehåller koppar blandat med mer än 20% zink.

Brons

Brons innehåller koppar blandat med ca 10% tenn.

Malm

Malm innehåller koppar, zink, bly och lite tenn.

Rhodierat silver

Silversmycken, eller andra, som ytbehandlats med rhodium för att likna vitguld.

"Kråkguld-Kattguld"?

Fynd som glimmar i naturen består i de flesta fall av mineralet pyrit som återfinns i ett antal former i naturen. Vanligt är också vittrande biotit. Pyriten är till färgen ljusst mässingsgul och har metallglans. Dessa fynd kallas "Kråkguld" eller "Kattguld"

Pyritens kemiska sammansättning är järn och svavel. Ibland används också beteckningarna svavelkis, järnkis, bara kis eller glimmar.

Detta kan likna silver

Nysilver

En nysilverlegering innehåller inget silver men 64% koppar, 24% zink och 12% nickel. Idag är det vanligt att nysilver försilvrats och ibland stämplas EPNS som står för "Electro Plated Nickel Silver", men har på svenska ofta kal-

lats för "Extra Prima Ny-Silver". Dessa och andra legeringar försilvrats ofta.

Alpacka

Alpacka, en nysilverlegering med mycket nickel, försilvrats ibland och stämplas EPALP. (Electro Plated Alpacka).

Mässing

Mässing försilvrats ibland och säljs som nysilver.

Andra ytbeläggningar

Det förekommer även att man ytbelägger med andra ädelmetaller än guld och silver. Det vanligaste är en ytbeläggning med rhodium, s k rhodiering.

Även ytbeläggning med nickel förekommer.

Andra ytbeläggningar är palladium och platina.

Se upp!

Ibland säljs föremål som är förgyllda med ett tunt skikt guld, under beteckningen "Guldpläterat" eller "Guld på silver". När förgyllningen är så tunn att den nöts bort kan metallen under oxidera och visa sig som en missfärgning. Naturligtvis kan ett föremål av oädel metall ha ett visst värde, men det kommer inte i närheten av ett äkta arbete. Var uppmärksam på det när du köper smycken utomlands.

Nickel i smycken

Nickel är ett ämne som har orsakat allergi som när den väl bryter ut är väldigt svår att bli kvitt.

Här är några av de vanligast förekommande metallerna i våra smycken med uppgift om eventuell nickelförekomst.

Rödguld

Rödguld består oftast av 18K guld (75% guld + 25% koppar och silver) och är ur allergisynpunkt det bästa Du kan bära. Tar Du hål i öronen är det extra viktigt att de föremål som sitter i örat under läkningsprocessen inte innehåller nickel.

Vitguld

Vitguld består oftast av 18K guld (75% guld + 25% palladium, nickel och koppar). Nickel eller palladium tillsätts guldets för att få till den vita färgen. Det finns vitguld utan nickel. Fråga i din guldsmedsaffär.

Silver

Smycken som är tillverkade i silver består oftast av 925 silver (92,5% silver + 7,5% koppar). Silver-smycken kan ytbeläggas med annan metall såsom nickel, rhodium eller guld. Används guld eller rhodium som ytbeläggning kan man ha använt nickel som ett "klis-

ter" för att fästa guld eller rhodium på silvret. Vid förslitning kan smycket avge nickel.

Bijouterier

Bijouterier är ett samlingsnamn för oädla smycken. Dessa består oftast av en blandning av koppar och zink. Bijouterier ytbeläggs ofta med guld, silver och/eller nickel. Om ytbeläggningen är av guld eller silver är det inte ovanligt att nickel använts som mellanskikt ("klister") för att få ett tunt guld-lager att fästa bra och ge en jämn yta.

Nysilver

Nysilver består av koppar, zink och nickel som är ytbelagt med silver.

Kirurgiskt stål

Så kallat "kirurgiskt stål" är en vanlig använd beteckning för det stål som ofta används i öronhåltagningsstift. Nickelinnehållet i ett kirurgiskt stål skall vara mellan 12 och 14%. Detta för att uppfylla kraven på en stark och hållfast legering med hög ytfinish.

En rad analyser som SP gjort av öronhåltagningsstift, visar att dessa ofta tillverkats av ordinärt rostfritt stål i s k 18/8 kvalité, dvs en stållegering med ca 18% krom och 8% nickel.

De kommande EU-reglerna säger att både kirurgiskt stål och 18/8 stål skall undvikas under läkningsprocessen.

Nickelmärket står för provat och godkänt. Se sidan 26

Vad är nickelallergi ?

När ett smycke kommer i kontakt med huden sker det en upplösning av små mängder av de metaller som ingår. Detta sker framförallt med hjälp av svett. En del av dessa metaller är allergiframkallande varav de vanligaste är nickel och kobolt.

En orsak till att vissa metaller är allergiframkallande och andra inte, är deras förmåga att binda vissa proteiner i kroppen. Kroppens immunförsvar bildar ett motvärn mot de hotande främmande ämnena. Vid tillräckligt lång och stor exponering blir man överkänslig. När man uppnått detta stadium räcker det med en liten mängd nickel för att orsaka en hudrodnad.

400.000 svenskar

Ca 400.000 svenskar lider av nickelallergi. Av dessa är ca 90%

kvinnor. Detta innebär att nickel är den absolut största enskilda orsaken till allergiska kontakteksem. Den största orsaken till uppkomsten anses vara nickelhaltiga öronhåltagnings-stift, örhängan samt jeansknappar.

Nickel kan invalidisera

Detta förklarar också varför andelen nickelallergiker bland män är relativt liten, dock ökande beroende på att öronhåltagning blir allt vanligare bland killar. För att bli överkänslig krävs oftast en långvarig eller regelbunden tät hudkontakt med nickelhaltiga metallföremål.

När man väl blivit allergisk kan graden av överkänslighet variera avsevärt från individ till individ. En lätt allergisk person kan dock förvärva sin överkänslighet

Forts på nästa sida

genom att fortsätta att utsätta sig för kontakt med nickel vilket till slut kan leda till andra problem. Ca 10% av alla nickelallergiker har utvecklat handeksem vilket menligt inverkar på deras möjligheter att fungera normalt både privat och i arbetslivet. För dessa människor blir de vardagliga kontakterna med t ex mynt, nycklar, pennor och dörrhandtag i stort sett omöjliga utan att skydda sina händer. Detta leder inte alltför sällan till att dessa människor får byta arbete eller sjukskriva sig och dessutom går inte en kontaktallergi att bota utan den varar livet ut. Nickelallergi kan alltså vara in-
validiserande!

Titta efter
N-märkta
smycken.

N-märket visar att
smycket är nickelprovat
och godkänt av SP*.

* Enligt Socialstyrelsens
gränsvärde.

Testa inte
med magnet

Att med en magnet testa om ett smycke innehåller nickel är en mycket vanskelig metod.

Om smycket är magnetiskt är det naturligtvis mycket troligt att smycket innehåller nickel eftersom få andra magnetiska material används vid smyckes-tillverkning.

Dock, om smycket inte är magnetiskt så kan det ändå innehålla nickel.

”Apoteksmetoden”

Apotekets test kan användas för att utesluta föremål med mycket nickel.

Våra vanligaste metallers kemiska data

PLATINA Kemisk beteckning: Pt
Specifik vikt: 21,5 g/cm³.
Smältpunkt: 1772 °C

GULD Kemisk beteckning: Au
Specifik vikt: 19,3 g/cm³.
Smältpunkt: 1064 °C

PALLADIUM Kemisk beteckning: Pd
Specifik vikt: 12,0 g/cm³.
Smältpunkt: 1552 °C

SILVER Kemisk beteckning: Ag
Specifik vikt: 10,5 g/cm³.
Smältpunkt: 962 °C

KOPPAR Kemisk beteckning: Cu
Specifik vikt: 9,0 g/cm³.
Smältpunkt: 1083 °C

NICKEL Kemisk beteckning: Ni
Specifik vikt: 8,9 g/cm³.
Smältpunkt: 1453 °C

ZINK Kemisk beteckning: Zn
Specifik vikt: 7,1 g/cm³.
Smältpunkt: 420 °C

OBS! Specifika vikten innebär att 1 dm³ (=1 liter) vatten väger 1 kg.
Jämför med t ex guld som väger 19 gånger mer (19,3 kg)!

Guld kan svärta

Hudsvärtning orsakad av smycken är inte ovanligt. Denna typ av svärtning eller obehag kan bero på orsaker som:

1. När exempelvis en kedja bärs runt halsen nöter öglorna på varandra och slipar loss små metallpartiklar som kan svärta hud.

2. Yttre kemiska miljöfaktorer. I varmt havsklimat kan klorid från havet förstärka klorideffekten av normal hudavsöndring och ge svarta fläckar. Utsläpp från en närbelägen kemisk anläggning, typ gummitfabrik, kosmetika och rengöringsmedel kan också bidra till samma effekt.

3. En ring, ett armband eller en klocka kan ha svärtats av luft- och svavelföreningar som i sin tur svärta huden.

4. En fjärde möjlighet är svart "dermografism", orsakad av små partiklar av damm eller puder, inklusive kosmetika. Detta fenomen uppkommer särskilt på torra och dammiga ställen. Effekten blir att huden fungerar som ett mänskligt sandpapper och nöter bort mini-partiklar av guldsmycket.

5. Medicinering kan innebära förändringar i hudens utsöndring. Denna kan påverka metaller så att en svärtning uppstår på huden.

Silver till vardags

Silver som används behöver inte putsas!

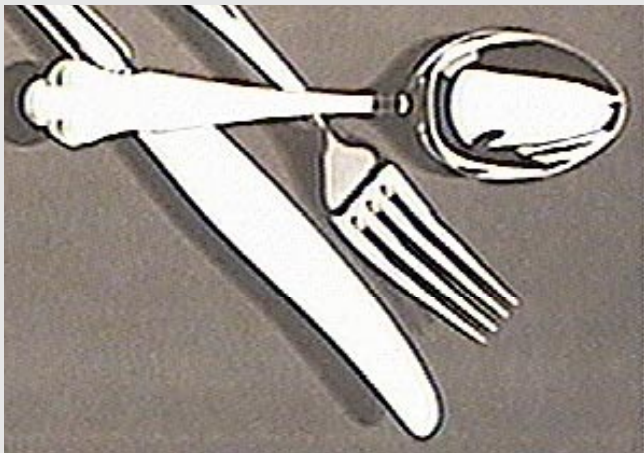
Silver blir bara finare och finare ju mer det används. Använd bestick i äkta silver i din vardag.

Äkta silver ska man använda varje dag. Det håller för slitage i många generationer!

Skötselråd

Diska i diskmaskin. Ställ knivarna för sig med bladen uppåt. Övriga bestick helt i silver för sig i bestickkorgen, men ställ dem inte för tätt. Beroende på vattenkvaliteten kan det visa sig vara olämpligt att diska rostfria bestick i samma diskomgång som silverbesticken.

Det viktigaste vad gäller diskningen är att direkt skölja av besticken från t ex äggrester och gärna doppa dem i silverdip. Lämna aldrig besticken över natten inte ens om de satts i blöt. Vissa matrester kan ge fläckar som går på djupet liknande frätskador. Något av det värsta i den vägen är ägg och lax med gravlaxsås. Svavel i luft är också en stor bov.

Silverputs är bäst
Putsa silvret med silverputs. Dippen fungerar bra för missfärgade gaffelklor och liknande. Att diska i rostfria diskbänkskåp med vinsyra och diskmedel är praktiskt när man vill rengöra mycket på en gång.

Recept: 1 msk vinsyra, 2 msk tvättmedel. Rör om i 1 liter kokhett vatten. Låt föremålen ligga i minst 5-10 min. Skölj och torka!

Ett annat recept är: Lägg en ordentlig bit aluminiumfolie i botten på en plasthink. Lägg ner silversakerna och 2 nävar vanlig tvätt-soda. Slå över hett vatten. När vichyvattenseffekten upphört är silvret vitt och blankt igen. Skölj och torka. Metoden bör inte användas på nysilver där undermetallen är framnött.

Silverputs ger dock det bästa

resultatet och den finaste lyster. Gnidandet och det skonsamma slipmedlet gör att man även putsar bort små ojämnheter.

Förvaring

Silverföremål som används sällan förvaras i impregnerade dukar som säljs i branschen. Detta skall sedan förvaras i en lufttät plastpåse.

Varning! Använd aldrig gummisnodd tillsammans med silver! Svartan efter en gummisnodd går inte att putsa bort, då den fräter ner materialet och förstör besticket.

Saltkar i silver blir mörkt om det kommer i kontakt med fuktigt salt. Låt det inte stå med salt i karet till nästa gång.

Kattfoten

Sveriges äldsta
konsumentskydd

Man kan spåra Kattfotens ursprung sjuhundra år tillbaka.

I 1200-talets

Köln infördes de tre kronorna i stadens vapen, efter att ha använts som utsmyckning av de tre vise männens grav där. Symbolen har också förekommit i polska vapen, liksom i franska och engelska riddarvapen.

Kung Arthur i England hade dem också som sitt vapen på 1300-talet.

På 1300-talet

började de tre kronorna användas också i Sverige.

Först på kung Magnus Eriks sons mynt. När sedan symbolen användes i sigill av kung Albert av Mecklenburg år 1364, började man betrakta trekronorssymbolen som annekterad av Sverige.

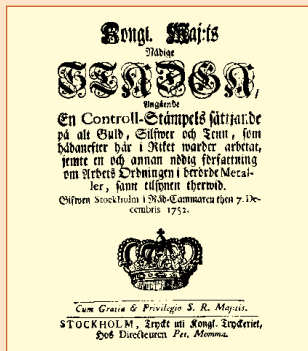
Utomlands blev kronorna kända som symbol för Sverige först under stormaktstiden i samband med framgångarna i det 30-åriga kriget.

1485

påbjöd Sten Sture d.ä. och Svea Riksråd att "var och en efter denna dag skulle sätta sitt märke på den gärning han gör, av nya stycken ädel metall som han kan slå märke uppå".

Lagen om kontrollstämpling
Utdrag ur 1752 års stadga som
trädde i kraft 1754:

En Controll-Stämpels sättjande på alt Guld, Silfwer och Tenn, som hädanefter här i Riket warder arbetat, jemte en och annan nödig författning om Arbets-Ordningen i berörde metaller, samt om tillsynen thewid.

1754

tog staten över kontrollen av allt guld, silver och tenn som tillverkades inom riket. Motiveringen var att "givna föreskrifter inte alltid rätt efterlevs". Det var sådana tider, då.

1988

återgick ansvaret till branschen. Men det stora flertalet tillverkare och importörer vill tillgodose konsumenternas och handlarnas behov av det kvalitetsskydd som kattfotsstämplingen innebär.

Som privatperson
kan Du få Ditt
smycke
analyserat och
Kattfotsstämpelat.

Ring Ädelmetallkontrollen i
Borås Tel. 033 - 16 53 64/65
Stockholm Tel. 08 - 10 95 70

Vad kostar det?

Köper Du ett redan kattfotsstämpelat smycke i Din guldsmedsbutik, kan Du räkna med att Kattfoten normalt kostar någon procent av det totala värdet.

Det kostar lite mer att kattfotsstämpla enstaka smycken i efterhand. Ex: Ett guldarmband på 10 g kostar 1995 ca 68 kr + porto. Det blir betydligt billigare att kattfotsstämpla fler smycken samtidigt. Ring för prisuppgift!

Kattfoten

garanterar det
Du inte ser!

Titta alltid efter
Kattfotsstämpeln
som ska stå bredvid
18K (eller 750).
Då vet Du att det är
garanterat äkta
ädelmetall.

Adresser och tel. nummer

 SP, Ädelmetallkontrollen
Box 857
501 15 BORÅS
Tel. 033 - 16 53 64/65.
Fax 033 - 16 53 66

Besöksadress Borås:

Brinellgatan 4, Hus 4B, Väster-
åsen, Borås.
Öppet: mån-fre kl 9.30-11.30

Besöksadress Stockholm:

(ej postmottagning)
SP, Ädelmetallkontrollen,
Drottning Kristinas väg 33A,
T-bana: Tekniska Högskolan
Tel. 08 - 10 95 70
Fax 08 - 20 40 07
Öppet: mån-fre kl 8.30-12.30.

Andra öppettider kan förekomma,
i semestertider eller i samband med
julhelgen, både i Borås och Stock-
holm.

Kattfoten den svenska
guldsmedsbranschens
historiska garantisymbol

Kattfoten
garanterar äktheten

